

Zakaj je spet treba to poudarjati? Predvsem zaradi opozorila, da Jemec ohranja kontinuiteto v svojem delu ne glede na to, ali je bila navzočnost tega izvora kdaj važnejša in je imel nato ta izvor (po letu 1962 do 66) svoj razvoj v eno, recimo v ekstremno smer, medtem ko ga je slikar sedaj ponovno vrnil na prvotno izhodiščno stopnjo in ga celo omejil, obdal s sebi lastno črto, tokrat v barvi, ki se nato razlije dalje po prostoru v izrazito tonskih učinkih. Jemec se je tako lahko spet predal barvi, njeno vsebinsko breme je ponovno prenesel na posredne, asociacijske pobude iz narave, pri tem pa za razliko od realizacij v akvarelih, gvaših ter slikah (z njimi se je predstavil leta 1965 na bienalu v Aleksandriji) iz let 1960 do 62 segel po določnejših, kroglastih oblikah, v katere zaokroža, umirja svoj značilni slikarski rokopis.

Toda poleg tega pridobiva Jemčeva izrazito čustvena razpetost tokrat še nov, in sicer racionalen predznak: v širokem razponu njegovega rokopisa, pravzaprav v neke vrste pregledu kroglastih oblik, odkriva slikar neštevilne, še daleč ne določene možnosti, ki jih uresničuje celo v figuralnem smislu, ne da bi šlo pri tem za kakršenkoli vsiljeni koncept. Ne smemo namreč pozabiti, da se je prisotnosti skoraj desetletnega izkustva analiziranja in razmišljanja o organskem svetu, o nedotaknjeni naravi pridružil vsebinsko bogati čas luminiističnega pejzaža, ki je svojstveno vzpostavil odnose s človekovim razmišljanjem, seveda bolj ali manj predanim idealnosti in optimizmu. Današnje posledice so zato upravičene in tudi smiselne, kot lahko sklepamo iz že doseženega.

Aleksander Bassin

KOMENTARJI IN GLOSE

CASTROVA KUBA. Kubanska revolucija je fenomen, kakršnega si lahko izmislila samo zgodovina, kakršnega lahko rodi samo resničnost; ne ideologova ne pisateljeva domišljija si ga ne moreta izmisliti. Pomislimo: ZDA se že nekaj let krvavo tolčejo za svoje interese ali tisto, kar mislijo v Washingtonu, da so ameriški interesi, na drugem koncu sveta v Vietnamu. Ves ta čas pa je samo sto kilometrov od Floride oddaljena Kuba in njena revolucija, Castro in njegov komunizem.

Ta Kuba in njena revolucija pomenita prvi prodor socializma ali komunizma na zahodno poloblo. Popolnoma jalovo je prerekanje ideologov, kam naj uvrstijo kubanski socializem. Kubanski socializem je kratko in malo kubanski socializem, ker ne bi mogel nikjer drugje biti takšen.

Če se ljudje po svetu niso prej zanimali za Kubo, so se gotovo tiste okto-brske dni leta 1962, ko je mir visel na nitki, ko so sovjetske rakete na Kubi »porušile ravnotežje« in je kazalo, da ne moreta ne ena ne druga stran popustiti. Toda navzlic svoji pomembnosti je bila »kubanska kriza« samo eno poglavje v burni zgodovini kubanske revolucije, ki se je začela v začetku januarja leta 1959, ko so bradati Castrovi partizani, »barbudi« s Sierra Maestre, priko-rakali v navdušeno Havano. Ta revolucija je potemtakem stara dobrih devet let.

To, kar najbolj zbode sedanjega obiskovalca na Kubi, je pomanjkanje. Vse je racionirano, razen sladkorja, kruha in jaje. Celo za skodelico kave so

dolge vrste, čeprav kava uspeva v pokrajini Oriente in jo sadijo tudi v najbolj zahodni pokrajini Pinar del Rio. Navadna bolgarska sadna konzerva je luksuz. Z novim letom je postal tudi bencin luksuz, ker so ga racionirali: 80 litrov na mesec za lastnika razmajanega ameriškega avtomobila (rezervnih delov že skoraj devet let ni). S temi litri se povprečen Kubanec, ki ima avto, lahko vozi natanko petsto kilometrov na mesec. »Jaz se ne morem nikamor več peljati.« mi je dejal neki Kubanec. »V garaži imam avto in v njem je bencin, če bi bilo treba nujno koga peljati v bolnišnico ali kaj podobnega.«

Castro je v novoletnem govoru povedal, zakaj je racioniranje potrebno. »Našim tankom ne sme manjkati niti kaplja bencina... Sovjetska zveza nam je lani dovažala na teden povprečno 50.000 ton nafte, toda njene možnosti so omenjene...«

Operacija z racioniranjem bencina je bila nekaj izrednega. Napovedal jo je Castro v govoru ob deveti obletnici revolucije 2. januarja po paradi na Trgu revolucije v Havani. »In začne veljati takoj!« To pomeni, da so morali prej natisniti bencinske karte in da je precej širok krog ljudi vedel, kaj je sklenil politbiro partije na svoji seji. In vendar ni nihče, dobesedno nihče zvedel za planirano racioniranje, da bi si bil nakupil bencina. To je vsekakor značilno.

V okvir splošnega pomanjkanja sodi tudi preskrba s tekstilom in drugim potrošnim blagom. Ena obleka na leto, par čevljev (podnebje je subtropsko). V orjaških veleblagovnicah (Havana je sodobno mesto z velikimi nebotičniki kakor Caracas, Rio de Janeiro in druga velika mesta) je nekaj škatel. Kaj je v tistih škatlah, je težko reči. Najbrž je polovica praznih.

Zakaj tako? Glavni vzrok je ta, da je bila Kuba zmeraj surovinska baza ZDA. Monokulturna baza. Sladkor. Vse drugo — od šivank do pralnih strojev in avtomobilov — je uvažala iz Amerike. Izvažala je na primer paradižnik in dobivala nazaj paradižnikovo mezgo v konzervah.

Prekletstvo monokulture. V bistvu je Kuba še vedno monokulturna dežela, toda zdaj ne uvažata šivank in avtomobilov dvesto, tristo kilometrov daleč, ampak osem tisoč kilometrov daleč, predvsem iz Sovjetske zveze. Castro sam pravi, kakšna je ta pomoč.

Kakšne vezi povezujejo Kubo in Sovjetsko zvezo?

— Predvsem je SZ glavni kupec našega sladkorja v količinah in po ceni, ki nam omogočajo najvišjo možno proizvodnjo. Kupuje od nas tudi druge proizvode in bi jih lahko kupovala še več, če bi jih proizvajali. Poleg tega dobivamo od Sovjetske zveze nafto, stroje, surovine, pšenico in celo vrsto predmetov, ki so potrebni našemu gospodarstvu. SZ nam je tudi odobrila zelo velike kredite, da bi lahko plačali ta uvoz, dokler ne bomo proizvajali dovolj, da bi lahko plačali v naravi. Danes še vedno več uvažamo, kot izvažamo. Toda okrog leta 1968 se nam bo posrečilo uravnotežiti našo plačilno bilanco. Trgovina s sladkorjem s Sovjetsko zvezo bo takrat dosegla najvišjo raven.

Zgodba o sladkorju je izredno pomembna in zanimiva. Leta 1961 je pridelek sladkorja na Kubi dosegel 6.5 milijona ton, medtem ko je bil najmanjši pridelek pred revolucijo 5 milijonov ton. Že leta 1962 je pridelek padel na 4.8 milijona ton, leta 1965 pa na 3.8 milijona ton. Ta padec ni bil samo posledica pomanjkanja strojev in rezervnih delov, ker je takrat postala ameriška politična in

gospodarska blokada že popolna. Ta razvoj je bil tudi posledica »industrijske miselnosti«¹ kubanskih voditeljev, predvsem ministra za industrijo Ernesta Che Guevare, ki je kakor kubanski narodni heroj in »apostol«² José Martí (padel je v boju proti Špancem konec prejšnjega stoletja) menil, da se mora vsak narod boriti proti prekletstvu monokulture. Guevara je tako rekoč osebno sovražil sladkor, ker je v njem videl simbol kubanske gospodarske odvisnosti in politične sužnosti. Toda Kuba je le domovina sladkorja, in to so morali uvideti tudi Castro in Guevara in drugi. Glavno bogastvo Kube bo zmeraj sladkor, čeprav se ji bo v prihodnosti posrečilo še tako diverzificirati kmetijstvo.

In tako je leta 1965 pridelek spet dosegel 6 milijonov ton sladkorja navzlic posledicam strahotnega ciklona Flora, ki je opustošil pokrajini Oriente in Camagüey. Lani je pridelek dosegel 6 ton, leta 1970 pa naj bi dosegel 10 milijonov ton, kar je po mnenju številnih opazovalcev nerealno pričakovati. Ti opazovalci se sprašujejo, kam bo Castro s toliko sladkorja. Res je leta 1964 sklenil s sovjetsko vlado zelo koristen sporazum o prodaji kubanskega sladkorja Sovjetski zvezi, toda to ne pomeni, da ga lahko Sovjetska zveza v nedogled »požira«³.

Po tem sporazumu je Kuba leta 1964 poslala Sovjetski zvezi nekaj nad dva milijona ton sladkorja, leto pozneje 3 milijone ton, leta 1967 naj bi ga poslala 4 milijone ton (dvomljivo) in pozneje po 5 milijonov ton (tudi dvomljivo). Glavna prednost tega sporazuma je, da SZ plačuje ta sladkor po ceni, ki je trikrat večja od običajne cene na »svobodnem«⁴ svetovnem trgu, to je na tistem trgu, ki ne zajema vnaprej določenih kvot.

Veliki načrti, velika prizadevanja — Iz navedenega bi lahko dobil človek vtis, da je Kuba s svojimi 7,5 milijona prebivalci revna dežela. Ta vtis je bil zmoten. Vsaj še pred nekaj leti je bil poprečni letni dohodek na Kubanca višji od poprečnega dohodka na Jugoslovana. Toda prve »industrijske sanje«, ki so se razblinile, so precej zavrlje razvoj. Na Kubi pravijo, da niso sami vsega krivi, da so tudi vzhodnoevropski socialistični svetovalci delali napake. Prihajale so »cele«⁵ tovarne iz Češkoslovaške, ki sta jih potem požirala prah in rja. In tudi tukaj je slišati znano anekdoto o dvesto sovjetskih snežnih plugih (ta anekdota se je menda rodila nekje v Gvineji.) Te industrializacijske strasti so se zdaj poleggle. Kmetijstvo je zdaj v ospredju. Nevarnost je prav v velikopoteznosti, zakaj Castro rešuje vse velikopotezno, pri tem pa popolnoma zanemara materialno spodbudo.

V mestih se res lahko pritožujejo — mar ni Castro dejal, da mora biti mesto za zdaj zapostavljeno? — toda v celoti vzeto se na deželi dogaja prava revolucija. Sladkorni trst je še vedno glavna kultura. Toda poleg nje sadijo tudi pšenico, riž, tobak, kavovec. Število glav živine je letos baje že preseglo število prebivalstva. »Kakor smo množično rešili vprašanja preskrbe z jajci, tako bomo rešili vse druge probleme: preskrbo z mesom, mlekom, kavo itd.«⁶ pravi Fidel Castro. Ogromne postaje za umetno osemenjevanje rastejo kakor gobe po dežju. Samo v enem kraju sem videl velikanski kompleks hlevov za 5000 plemenskih bikov!

Kubansko kmetijstvo danes razpolaga s 55.000 traktorji in po mnenju strokovnjakov je to sorazmerno več, kakor je število traktorjev v kateri koli drugi socialistični deželi, vštevši Sovjetsko zvezo. Tobak in kavo so začeli na veliko

saditi. (Izvoz »havank« navrže letno kakih 50 milijonov dolarjev.) Ribiška industrija nalovi zdaj letno 40.000 ton rib, toda v nekaj letih naj bi se ta količina povzpela na četrtilijona ton. V Španiji in drugod gradijo novo kubansko ribiško ladjevje.

Veliko »izvozno« upanje je nikelj. Že prej je Kuba pridobivala to dragoceno kovino v pokrajini Oriente. Zdaj s pomočjo sovjetskih in čeških strokovnjakov razširja proizvodnjo, ki že zdaj znaša 7 odstotkov svetovne proizvodnje. Sicer pa poteka industrializacija previdno in v skladu z možnostmi: gradijo termoelektrične centrale na mazut, nekaj cementarn, usnjarno in podobno.

Predvsem pa si obetajo mnogo od kmetijstva. Ni mogoče, da bi vsi ti veliki napor, denar, delovna sila (prostovoljna ali neprostovoljna) ne rodili sadov, saj je kubanska zemlja rodovitna, podnebje subtropsko in možni so celo trije pridelki na leto.

Toda druga stran kolajne je v tem primeru: Ko sem bil letos januarja v Havani, so se celo diplomati pritoževali, da ni mogoče dobiti na primer ananasa niti za dolarje v diplomatskem magazinu! Od drugih pa sem slišal, da na tone ananasa gnije v pokrajini Oriente. Slab prevoz? Slaba trgovska mreža? Nezanimanje kmeta, ki ne sme prodati nobene reči na svobodnem trgu? Ali pa so kratko malo ananasi premalo zanimivi in pomembni ob orjaških projektih, ki jih uresničuje na desetisoče prostovoljcev s traktorji, znojem in nadčloveškimi napori.

Ali pa primer kmeta (ni osamljen), ki je prej redil dvajset, trideset in celo štirideset prašičev. Zdaj redi dva prašiča za svojo družino. Čemu bo redil štirideset prašičev, če dobi zanje od države tako malo in še za tisto malo nima kaj kupiti? Toda Castro, Guevara in vsa kubanska revolucija trdijo, da zmorejo brez materialnega stimulansa, da je odličen edinole idejni stimulans. »Odvalil bom mladino, da bo mislila na denar.« je dejal Castro. Kritiki pravijo, da je nepopoljšljiv romantik in se mu na skrivaj še vedno toži po »srečnih« časih, ko je partizanal po Sierra Maestra, ko je zadostovala ena uniforma, ko je bilo tovarštvo doživetje, ko ni nihče mislil na denar in so bili vsi ena sama velika družina. To je želja po permanentni revoluciji, ob kateri se človek nehote spomni Kitajske in njenega učitelja Mao Ce Tunga. In zato se morda ni tako zelo motil tisti, ki je dejal, da ima Castro srce v Pekingu, želodec pa v Moskvi.

Politične realnosti. Taki duhoviti izreki so koristni zato, ker nam poenostavijo zapleten položaj, nevarni pa so zato, ker lahko človeka zavedejo. To, kar se dogaja na Kubi, je daleč od kitajske kulturne revolucije ali sploh dogajanja na Kitajskem. Kljub temu imata Kuba in Kitajska nekaj skupnega. Oblast čedalje bolj dobiva oseben in plebiscitaren značaj. Partija, to je nova partija, ki jo je ustanovil Castro pred tremi leti, je res samo transmisija za odločitve politbiroja osmih članov, v katerem spet obvelja v vsakem pogledu Castrova beseda. Potemtakem bi bila podobnost med kitajsko in kubansko resničnostjo ta, da se Castro — vsekakor uspešneje kot Mao — opira na oborožene sile (po nekaterih cenitvah 500.000 tisoč pri dobrih sedmih milijonih prebivalcev) in na tiste ljudske množice, ki so mu zveste, skuša pa odpraviti posrednike, med njimi tudi partijo.

Nova kubanska partija je kadrovska partija, saj ima baje samo 20.000 članov, ki morajo svoje članstvo temeljito »zaslužiti«. Da je v bistvu transmi-

sija za direktive, najboljše dokazuje tudi celotna Castrova — in Guevarova — filozofija, ki spodbija nujnost avantgardne vloge partije v marksistično-leninističnem smislu. Revolucija v Latinski Ameriki — je dejal Castro — bo uresničena »s partijo ali brez nje«. Gverila — je zapisal francoski novinar Régis Debray — mora biti »jedro partije in ne narobe«. V govoru v velikanski dvorani kinematografa Chaplin v Havani je Castro po končanem kongresu kulture januarja postavil kot vzor skupino duhovnikov, ki je podpisala resolucijo o brezkompromisnem boju proti »jenkijevskemu« imperializmu in o popolni prekinitvi vseh odnosov z ameriškimi ustanovami. Kaj naj si mislimo — je vzkliknil Castro — ko vidimo duhovnike, to je Cerkev, ki postajajo revolucionarji, in nekdanje revolucionarje, ki postajajo dogmatična cerkev.

Ob takem stališču nujno prihaja do spopada idej in nesoglasij. S Kitajsko so se odnosi zaostriili že leta 1965, ko je Fidelov brat Raúl obiskal Moskvo. Kubanski obrambni minister se je takrat udeležil posvetovalnega sestanka, ki so ga Kitajci že bojkotirali. Istega leta je Castro nekajkrat vljudno, a odločno odgovoril Kitajcem, ki so hoteli pripraviti Kubance do tega. »da bi se opredelili v ideološkem sporu, ki razdvaja socialistični svet«. In ko je Castro izkoristil tribuno Tricontinentala — organizacije treh celin — in proslav ob sedmi obletnici revolucije, da bi odkril obstoj »krize« med Havano in Pekingom, je bil to epilog procesa: Kuba se noče odločiti ne za eno ne za drugo stran. Kuba sodi, da je ta spor usoden in nadvse škodljiv za socialistični svet. Castro je takrat javno napadel Kitajce, da so hoteli s preklicem pogodb o dobavi riža Kubi spraviti revolucionarni režim na kolena. Kakšni socialisti so to — se je spet vprašal Castro — ki tako ravna do bratske socialistične in revolucionarne države?

To seveda ni pomenilo, da je bilo v odnosih z Moskvo vse gladko in sladko. Nasprotno, temni ideološki oblaki so se začeli zbirati nad temi odnosi. Začelo se je pravzaprav s tako imenovano kubansko raketno krizo jeseni leta 1962.

Vprašanje: »Ali mislite, da je Hruščov ravnal osebno in svojevoljno med krizo (ko je na Kennedyjevo zahtevo umaknil rakete s Kube — opomba)?

Odgovor: »Kar nas zadeva, da, Hruščov je neizpodbitno z dejanji dokazal prijateljstvo do naše dežele. Pred krizo nam je storil usluge, ki so nam izredno pomagale. Toda njegova politika med oktobrsko krizo je bila za nas hud udarec. Vendar se je znašel pred dilemo, pred izbiro: vojna ali mir. To je upošteval pri odločitvi. Imel je velikansko odgovornost. Navsezadnje bo zgodovina sodila o njegovih odločitvah.«

Castro je torej previden, toda to ga ne ovira, da ne bi zelo jasno povedal, kaj si misli o sovjetski zunanji politiki, posebno kar zadeva tretji svet, in še prav posebej, kar zadeva Latinsko Ameriko in boj proti ameriškemu imperializmu.

Lani je dejal, da ne more razumeti, da Sovjetska zveza daje ali ponuja kredite takim meščanskim vladam, kakor je brazilska vlada — služabnica Američanov (za Castra je celo Freieva čilska vlada služabnica Američanov, z izjemo mehiške vlade, s katero edino ima še diplomatske odnose na zahodni polobli — in s Kanado). To za Castra pomeni krepitev zatiralških režimov v Latinski Ameriki.

Odgovor se v bistvu glasi takole: Osemdeset odstotkov vse pomoči, ki jo Sovjetska zveza daje Latinski Ameriki, pride na Kubo. Celo tisti krediti, ki so namenjeni drugim latinskoameriškim državam, ne »utrjujejo zatiralskih režimov«, ampak nasprotno, vsaj delno pomagajo tem državam, da se nekoliko odresejo neznosnega pritiska ameriškega kapitala, polagoma odpirajo vrata tem državam navzven, širijo jim manevrski prostor.

Toda Castro si drugače zamišlja »širjenje manevrskega prostora« na »zeleni celinici«. Brezkompromisen, takojšen oborožen boj proti vladajočim režimom in potentakem proti jenkijevskemu imperializmu na več mestih. Treba je ustvariti drugi, tretji, četrti, peti Vietnam, toliko Vietnamov, da Američani ne bodo mogli hkrati gasiti vseh požarov. Vse oblike ustavne borbe partij so samo blažev žegen.

In od tod izvira drugi spor med Castrom in skoraj vsemi komunističnimi partijami v Latinski Ameriki. Ta spor se je posebno zaostрил v tistih primerih, kjer poleg partij obstajajo gverilska gibanja. To še posebej velja za venezuelsko partijo, ki se je javno odrekla gverilskemu gibanju. Prav to gibanje pa Castro vneto podpira. Gotovo ga podpira tudi gmotno, toda koliko, je težko reči. Moralno mu daje vso podporo, kakor daje podporo gverilskemu gibanju v Kolumbiji, Peruju, Gvatemali in drugod.

Odnosi med venezuelsko in kubansko partijo so se tako zelo poslabšali, da je lani Castro ogorčeno potožil, kako je venezuelska partija skušala vplivati na SZ, naj »privije vijak«, naj temeljito zmanjša Kubi pomoč, dokler se ne bo Castro »spametoval«. In ti ljudje se imajo za komuniste! je vzkliknil Castro.

Latinskoameriške partije nikakor ne izključujejo oborožene borbe oziroma gverile kot ene izmed oblik boja proti ameriškemu imperializmu, poudarjajo pa, da so še druge oblike. Vsekakor mora vsaka partija na svojem terenu in po temeljiti analizi položaja v svoji deželi — in do tega ima tudi pravico — skleniti, kakšne oblike boja bo uporabljala. »Komandiranje« iz enega središča je nedopustno.

Proces proti sencam? Toda nihče tako ljubosumno ne varuje svoje neodvisnosti, kakor jo varuje Castro v imenu Kube. Tridnevno zasedanje politbiroja kubanske partije in takoj nato sodna obravnava proti skupini »zarotnikov« na čelu z nekdanjim članom »stare« kubanske partije Escalantejem sta izredno poučen dokaz za to.

Ta skupina je, sodeč po obtožnici, rovarila proti sedanjemu vodstvu tako, da je sovjetskim predstavnikom in predstavnikom drugih socialističnih držav v Havani dopovedovala, da je sedanja Castrova linija pogubna, da je Castro »nor« in da bi bilo najbolje, če bi se ta politika spremenila.

Koliko je bila ta skupina dejansko nevarna sedanjemu vodstvu, je sporno vprašanje, toda večina opazovalcev meni, da ti »zarotniki« še muhe ne bi strmoglavili. Čemu potem obravnava in petnajst let ječe za Escalanteja?

Na splošno menijo, da je hotel Castro z obsodbo te skupine pokazati svetu, predvsem pa svojim zaveznikom in podpornikom onstran Atlantika, kdo je gospodar v hiši. Hotel jim je enkrat za vselej dokazati in dopovedati, naj ne računajo na nobeno drugo garnituro na Kubi, kakor je sedanja. Obravnavo in kaznovanje zarotnikov so spremljala obilna zagotovila, da je Kuba slej ko

prej prijateljica in zaveznica Sovjetske zveze in da proces nikakor ni bil naperjen proti njej.

Ali je Castro nor? To vprašanje si zastavlja Michel Bosquet v *Observateurju* v nanj odgovarja takole: »Da, nor je, če je norost verjeti v človeka navzlic vsem pravovernim ekonomistom.«

Trgovine so prazne. Hrana je racionirana. Bencin je racioniran. Ljudje stojijo v vrsti tudi za skodelico kave. Vsakdo mora vsaj za mesec dni vsako leto na prostovoljno delo. Marsikdo prebije na »zafri«, sečnji sladkornega trsta tudi po pol leta. Parlamenta sploh ni. V nekdanjem parlamentu je spravljen kubanska akademija znanosti in umetnosti. Tudi ustave ni. »Ustava ni potrebna« pravi Castro, »da bi ščitila delavca. Ščiti ga revolucija. Sicer pa so pod Stalinom imeli v SZ zelo lepo ustavo.«

Iz vsega tega bi sledilo, da vlada na Kubi popolna diktatura. In vendar in vendar... Čeprav je opaziti znamenja utrujenosti, je Fidel še vedno simbol tiste neupogljive volje in ponosa, ki noče poklekniti pred ZDA. Vesela in odkrita narava Kubancev je še vedno zmožna velikega navdušenja in velikih žrtev.

Skoraj vsi »pravoverni« ekonomisti trdijo, da je Castro »nor«. V dveh letih hoče povečati pridelek sladkorja za tri milijone ton. To je nemogoče. In človek bi jim pritrdil.

V svojem zanosu pozabljajo Kubanci na ekonomsko realnost, ki se jim maščuje in se jim bo maščevala. Razsipajo sile in denar. Premalo pretehtajo določene projekte. Prehitro se jih lotevajo. To ne gre. To bo vse skupaj vzel vrag.

Toda ali bo res vse skupaj vzel vrag? Obup »pravovernih« ekonomistov je razumljiv. Toda morda pozabljajo, da je Kuba poseben primer in Castro poseben človek. Predvsem nenehno išče stika z ljudstvom. Po nekem nočnem govoru ob otvoritvi novega vaškega naselja — sto sodobnih družinskih stanovanj v Vallegrande — se je naslednjega dne vrnil v vas in razdelil »campesinom« ključke. Potem pa se je zapodil po vaški trati in začel z otroki igrati baseball. Tak človek verjetno bolje razume svoje Kubance kakor tujci.

Danes ni resnega tujega komentatorja — tudi med Američani ne — ki bi napovedal Castru konec ali izgubo oblasti. Celotni nasprotniki priznavajo, da je napredek v prosvetnem in kulturnem pogledu presentljiv. Zdravniška služba je po mnenju tujih strokovnjakov vzorna, seveda ob upoštevanju kubanskih zmogljivosti.

Toda to, kar je najbolj važno in najbolj zanimivo spremljati, je prizadevanje ustvariti »novega človeka brez znamenja peza v glavi«. Vsem je treba omogočiti izobraževanje vsaj do osemnajstega leta. Toda ta izobrazba ne sme biti zgolj umska, biti mora tudi izobrazba ročnega dela. Novi človek ne bo smel biti ne samo težak, ki ne ceni knjige in umetnosti, ne samo intelektualec, ki ne zna prijeti za orodje. Samo kot umski in ročni delavec lahko postane človek popoln.

Kaj pa vzgoja partijskih kadrov? Član partije mora imeti »trdno poklicno znanje in veliko srčno kulturo«. V začetku so bile šole za partijske voditelje, toda zdaj jih zapirajo, »ker so začeli iz njih prihajati katehumeni in dogmatiki«. Zdaj se ideološko izobražujejo na seminarjih. »Prej so znali zavračati

Platona in Hegla, ko pa so se vrnil v proizvodnjo, so bili popolnoma odrezani od delavcev».

Na seminarjih pa diskutirajo, divje diskutirajo in obravnavajo izbrane tekste, ki so si pogostokrat med seboj navzkriž: Marx, Engels, Lenin, Lukacs, Gramsci, Schaff, Sartre in drugi.

Iz vsega tega odseva vera — drugače je ni mogoče imenovati — vera v človekove dobre lastnosti. Človek je sposoben višjih dejanj, sposoben je idealizma in žrtve, sposoben je misliti tudi na druge. To je tudi osrednja misel Che Guevare, ki je pridigal in oznanjal krvav boj proti ameriškemu imperializmu, za katerega je vedel, da bo terjal strahotne žrtve. Toda v njem je videl tisto oviro, ki jo je treba najprej odstraniti, preden bo lahko človek v Latinski Ameriki svobodno zadihal in postal »boljši«. V Castru in Guevari ni sledu nihilizma. Njuna vera je za marsikoga skorajda naivna, ker jemlje človeško naravo premalo kompleksno. Njuno vero bi celo lahko imenovali mistično. Toda presenetljivo je to, da pri Guevari ni bilo nič mističnega. Tisti, ki so ga poznali, predvsem poudarjajo silno preproščino, skladnost in mir tega človeka. On je odpravil v sebi vsa protislovja in našel svoj cilj, kateremu je podredil vse: družino, kariero, oblast in slavo. Celu zdravje in življenje. Toda ali je mogoče odpraviti ta protislovja v milijonih ljudeh in iz njih narediti nove ljudi? Zgodovina pravi, da ne. Castro in Guevara pravita — da.

Božidar Pahor

NOVI VIR ENERGIJE. Priznam, da nosi sestavek, v katerem bi rad strnil nekatera razmišljanja o perečih vprašanih družbenih dejavnosti in posebno kulture, nekoliko presenetljiv naslov. Morda je tudi besedica »nov« z vso svojo vsebino starejšega datuma, kot se kaže v razmišljanju. Vse človeško nehanje in pehanje ni konec koncev nemara nič drugega kot spreminjanje oblik energije v številnih kombinacijah, zaporedjih in odnosih. Nadejam se, da utegne tudi tako razmišljanje nekaj prispevati k iskanju orientacije prav dandanes, ko se pripravljamo na to, da bi sklenili, in ko tudi že sklepamo vrsto kratkoročnih in dolgoročnih družbenih dogovorov. Mislim predvsem na dogovore, ki neizbežno čakajo vse tako imenovane gospodarske in tako imenovane negospodarske delovne organizacije.

Ne priključujem se načelu »vsak berač svojo malho hvali«, saj ob družbenih dogovorih, kadar gre za razpravo med enakopravnimi, dobronamernimi in razvoja sposobnimi partnerji, ne more biti govora o beraškem. Seveda pa je neizmerno važno, da ob sklepanju dogovora mislita oba partnerja ob istem izrazu na isto, to pomeni, gre za jasnost v pojmovanju, ki je pogoj minimalne uspešnosti in minimalno zagotovilo smotrnosti.

Ko bi pazljivo in na široko zbirali mnenja o položaju in mestu tako imenovanih družbenih dejavnosti v naši pa tudi v človeški družbi nasploh, bi moral predolgo naštevati in citirati. Pa tudi ob tem, ko bom omenil le nekaj različnih mnenj, ki se izražajo o tem vprašanju naravnost ali posredno, se bo izkazalo, kolikšne razlike v pojmovanjih in čustvenih temperaturah obstajajo v naši družbi.

»Zato, da lahko diskutiramo, filozofiramo, raziskujemo, kultiviramo, obdelujemo in oblikujemo — oprostite, da bom ponovil misel, ki bo že kmalu stara